

Особливу методологію наукового мислення стосовно конкуренто-спроможності потенціалу підприємства в економічній теорії визначає системний підхід. Системне уявлення сутності конкурентоспроможності потенціалу підприємства пояснює його прогресивний розвиток абсолютно у всіх сферах діяльності. Конкурентоспроможність потенціалу підприємства, на нашу думку, є економічною категорією, яка надає порівняльну характеристику та відображає рівень переваги результативних показників оцінки стану системи його ресурсів і можливостей відносно аналогічних показників конкурентних підприємств на ринку.

Система спостереження за конкурентоспроможністю потенціалу підприємства в цементній галузі створює цілий комплекс взаємопов'язаних компонентів, представлений підсистемами індикаторів конкурентоспроможності потенціалу, що входять до системи оцінок порівняльних переваг національних економік в глобальному просторі.

Індикатори конкурентоспроможності потенціалу цементного виробництва – це оцінні критерії, що визначають вплив факторів виробництва на різні сторони господарчої діяльності підприємства та відображають тенденції світової конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність виробництва цементу є порівняльною характеристикою, яка відображає рівень переваги можливостей окремих виробників відносно конкурентів за умовами глобального ринку, за котрими країни стають не просто взаємозалежними з причини формування системи міжнародного інтегрованого виробництва, а й більш вразливими щодо негативного впливу світогосподарських зв'язків. Виграш від глобалізації розподіляється далеко не рівномірно між країнами та виробниками.

Підприємства переробної галузі на сучасному конкурентному ринку потребують теоретичного й методичного обґрунтування факторів формування конкурентоспроможності потенціалу, за яким має бути побудовано дійсний механізм поширення інвестицій, інвестиційних проєктів та залучення банків в інвестиційний процес. Основою взаємодії банків і підприємств переробної галузі має стати конкурентоспроможність їх потенціалу, встановлення оптимальних інвестиційних можливостей підприємства.

Розбудова в Україні конкурентоспроможної, високотехнологічної та соціально орієнтованої економіки безпосередньо пов'язана розвитком промислового виробництва, що відбувається на основі ефективного використання науково-технологічного потенціалу, впровадження ресурсозберігаючих, наукомістких та інформаційних технологій постіндустріального типу та досвіду технологічно розвинутих країн. Продукція промисловості повинна відповідати світовим стандартам конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Висновки і перспективи подальших розробок. Конкурентоспроможність потенціалу промислового виробництва в Україні забезпечується прискоренням науково-технологічного прогресу за умовами інвестування інноваційних проєктів. За стратегією ресурсозбереження повинні оновлюватись технології використання ресурсів. Негативні обставини та загрози розвитку промисловості України, що мають місце в умовах простого відтворення технологічної бази, необхідно усунути на засадах стратегії технологічного розвитку, за якою, по-перше, знання стають активним економічним ресурсом, по-друге, корпорації забезпечують потужний організаційний ресурс науково-технологічного потенціалу промислових підприємств.

Список використаних джерел

1. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3т./За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України Семиноженка, чл. – кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – Т. 1.: Економіка знань – модернізаційний проєкт України. – К.: Фенікс, 2007. – 554с.
2. Сич Є.М., Пилипенко О.В., Стасишен М.С. Стратегічний аналіз: Навч.- метод. посібник. – К.: Каравела, 2010. – 304 с.
3. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України, В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – Т. 2: Інноваційно – технологічний розвиток економіки. – К.: Фенікс, 2007. – 564с.
4. Економіка України за 1991 – 2009 роки / за зач. Ред. акад. НАН України В.М. Гейця [та ін.]; НАН України; Ун-т екон. та прогноз. – К.: Держкомстат України, 2010. – 112 с.
5. Осипов В.І. Економіка підприємства: Підручник. – Одеса: Маяк, 2005. – 720с.

УДК 330.338

КРАВЧЕНКО Л.А.,
Кримський економічний інститут,
“Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана”, к.е.н., доц.

РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. досліджено підходи до визначення національного економічного потенціалу, розглянуто сутність економічного потенціалу країни, охарактеризовано його складові, обґрунтовано напрями державного регулювання реалізації національного економічного потенціалу.

Ключові слова: потенціал, національний економічний потенціал, самодостатність, державне регулювання.

Annotation. *investigational going near determination national economic potential, essence of economic potential of country is considered, he is described component elements, grounded directions of government regulation of realization of national economic potential.*

Keywords: potential, national economic potential, government regulation.

Постановка проблеми. Пошук шляхів прискореного розвитку, орієнтований на розбудову високоефективної ринкової економіки України, обумовлює необхідність комплексної оцінки внутрішніх та зовнішніх ресурсів досягнення країною економічної самодостатності в контексті реалізації її національного економічного інтересу. Станом на 2010р. перед Україною постало гостре питання – відійти від стратегії «наздоганяючого розвитку» та знайти нові механізми та інструменти, що гарантують економічний розвиток в умовах посткризового періоду. Що стосується внутрішніх передумов, то головною з них є рівень національного економічного потенціалу, на основі якого базуються розробки майбутніх тенденцій в економіці та визначаються стратегічні напрямки економічного розвитку країни. Питання підвищення раціональності та повноти використання економічного потенціалу тісно пов'язані з удосконалення державного регулювання, пошуком адекватних форм і методів, які б могли забезпечити ефективне розпорядження ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам забезпечення ефективного використання економічного потенціалу країни та його складових, присвячено наукові праці А. Задой, Б. Кваснюка, П. Круша, С. Мочерного, А. Поручника, С. Шумської та інших [1, 2, 3, 4]. На необхідність відтворення та розвиток людського потенціалу наголошують О. Грішнова, Э. Лібанова, Л. Шаульська [5, 6, 7]. Дослідження економічного потенціалу регіону, а саме механізму нарощення фінансового потенціалу, використання інноваційного потенціалу має місце у працях З. Герасимчук, І. Вахович, Н. Куцай [8, 9]. Проте не всі аспекти визначення національного економічного потенціалу та його складових висвітлені достатньо, найменш дослідженим є його діагностування, а також проблеми ефективної реалізації та джерел розвитку з урахуванням ризиків та умов посткризового господарювання, що й обумовлює актуальність дослідження.

Мета статті є розкриття сутності національного економічного потенціалу, визначення його складових елементів, шляхів оптимальної реалізації та джерел розвитку наявного в національній економіці потенціалу для підвищення конкурентоспроможності та забезпечення економічного зростання.

Виклад основного матеріалу. Поняття «потенціал» уже досить широко ввійшло в наукову термінологію. Потенціал (від лат. *potencia* - сила) - це наявні засоби, запаси, джерела, які можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення якогось завдання. Потенціал соціально-економічної системи - поняття відносне, вимірюється для країни за динамічним критерієм, який інтегрує природно-ресурсні, економічні, соціальні, політичні та інші чинники, має суб'єктно-об'єктне вираження та конкретні цілі [10].

Вихідному змістовному значенню поняття «потенціал» відповідають такі функції, як можливість, здатність, оскільки вони характеризують приховані, нереалізовані резерви об'єкта дослідження, що при зміні умов можуть з можливості перейти в дійсність, бути використані для рішення якої-небудь задачі чи досягнення визначеної мети; можливості окремої людини, суспільства, держави у певній області [11].

Дослідження теоретичних аспектів національного економічного потенціалу, дозволяє зробити висновки про існування великої кількості підходів до розуміння сутності цієї категорії та відсутність єдиної думки щодо структури економічного потенціалу та взаємозв'язку його з такими категоріями, як «національне багатство», «рівень економічного розвитку» та іншими. За твердженням Круша П.В., економічний потенціал країни характеризує здатність суспільства виробляти товари і послуги та забезпечувати розширене відтворення з метою задоволення потреб населення, поліпшення якості життя її громадян [1, с.81]. Самоукин А.И. розглядає економічний потенціал як результат економічних і виробничих відносин між суб'єктами господарської діяльності з приводу повного використання їх здатності виробляти матеріальні блага та послуги [12, с.5].

Кошелев А.Н. дає наступне визначення: сукупний економічний потенціал національної економіки – це сукупна здатність галузей національної економіки виробляти певні блага, що відрізняються якісними і кількісними характеристиками, на конкретному відрізку часу [13]. В економічній літературі також зустрічається, що національний економічний потенціал визначається сукупністю галузей народного господарства, підприємств, установ, які виробляють промислову, сільськогосподарську, будівельну продукцію, надають різні послуги виробничого й невиробничого призначення тощо. Таким чином, підкреслюється, що в основу класифікації економічного потенціалу країни покладено сфери діяльності. Економічний потенціал країни - сукупна здатність економіки країни, її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничо-економічну діяльність, випускати продукцію, товари, послуги, задовольняти суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва і споживання [10]. Національний економічний потенціал може бути представлений у вигляді комплексу, взаємопов'язаних потенціалів як складових структури національної економіки. Як бачимо, національний економічний потенціал є досить складною економічною категорією, для повноти розуміння якої потрібно його конкретизувати складові. Найчастіше в якості критеріїв класифікації потенціалів використовують види економічних ресурсів, сфери діяльності, напрями використання. Ми поділяємо думку вчених, які вважають, що структура національного економічного потенціалу є надзвичайно багатогранною, а основними його складовими елементами є: людський потенціал, а саме їх кількість і якість; обсяг і структура виробничого

потенціалу промисловості; обсяг і структура потенціалу сільського господарства; протяжність, якість і структура транспортного потенціалу країни; науково-технічний потенціал країни; ступінь розвитку невиробничої сфери економіки; кількість, якість і ступінь раціональності використання природного потенціалу. Сукупний економічний потенціал безпосередньо залежить від сукупних продуктивних сил і обсягу багатства національної економіки [13].

Економічний потенціал конкретної національної економіки може характеризуватися з точки зору досягнутих результатів від використання наявних економічних ресурсів. Тобто економічний потенціал може розглядатися як узагальнена конкретно-історична характеристика рівня розвитку економіки. Економічний потенціал слід аналізувати з наступних позицій: з позиції наявних в національній економіці ресурсів, які можуть бути використані; з позиції здатності за допомогою наявних в національній економіці ресурсів здійснювати конкретну господарську діяльність по виробництву благ. Економічні ресурси не можуть бути прирівняні до економічного потенціалу, оскільки для цілей економічного зростання необхідно поєднання економічних ресурсів і їх ефективного використання. Це пов'язано з тим, що реальний обсяг виробництва безпосередньо залежить від використання сукупності ресурсів – природних, інвестиційних, науково-технічних і людських та інших. Відповідно, економічний потенціал знаходиться в прямій залежності від узагальненої якісної і кількісної характеристики використання всіх економічних ресурсів національної економіки, напряду їх вживання для забезпечення економічного зростання. Таким чином, збільшення і розвиток національного економічного потенціалу в якісному і кількісному відношенні пов'язані як із збільшенням, залучених в національну економіку ресурсів, так і з підвищенням ефективності і раціональності їх використання для виробництва товарів і послуг [13].

Переважаюча частина досліджень з теорії потенціалів розглядає потенціал як оціночний показник, де складовою національного економічного потенціалу є економічний потенціал підприємств. Серед робіт, присвячених проблемам оцінки потенціалу підприємств, виділяється підхід, згідно з яким до складових потенціалу підприємства належать: ринковий потенціал (потенційний попит на продукцію й частка ринку, що займає підприємство; потенційний обсяг попиту на продукцію; підприємство й ринок праці; підприємство й ринок чинників виробництва); виробничий потенціал (потенційний обсяг виробництва продукції; потенційні можливості основних засобів; потенційні можливості використання сировини й матеріалів; потенційні можливості професіональних кадрів); фінансовий потенціал (потенційні фінансові показники виробництва – прибутковості, ліквідності, платоспроможності; потенційні інвестиційні можливості). За такого підходу економічний потенціал зводиться до набору кількісних оціночних показників і не може бути автоматично перенесений на поняття національний економічний потенціал [14].

За своєю суттю національний економічний потенціал визначається не просто сукупністю ресурсів і можливостей суспільства, а їх органічною єдністю. Принцип системності при з'ясуванні сутності національного економічного потенціалу передбачає взаємопов'язаність усіх елементів потенціалу, які доповнюють один одного. Таким чином, внаслідок існування причинно-наслідкового зв'язку інтенсивне і нераціональне використання тільки одного з елементів потенціалу може призвести до виникнення негативних тенденцій у системі в цілому.

Однією із основних проблем економічної теорії також є ефективність реалізації економічного потенціалу.

Реалізація та нарощення національного економічного потенціалу має відбуватися завдяки послідовному державному регулюванню, спрямованому на постійне створення конкурентних переваг українському товаровиробникові проти зарубіжних конкурентів; формування стійкості та економічної самодостатності, а саме високої продуктивності економіки та економічної безпеки [3, с.193]. Для цього потрібно побудувати відповідний механізм розширеного відтворення потенціалу національної економіки та відповідні ринкові інститути.

Потенціал економічного розвитку складається не тільки з природних ресурсів, але також з науково-інноваційного і управлінського потенціалів. Організація управління і науково-інноваційний потенціал тісно пов'язані з національним багатством, проте через їх сутнісні характеристики розглядаються як самостійні елементи економічного потенціалу [1, с.82].

В сучасних умовах темпи і якість економічного зростання у вирішальній мірі визначаються розвитком науки і інноваційними перетвореннями, що забезпечують приріст виробництва, в основному за рахунок наукомістких товарів і послуг, істотне зниження ресурсномісткого виробництва, а також поліпшення організації виробництва й управління. Тому останнім часом спостерігається підвищена увага науковців до так званих «нових» складових національного економічного потенціалу: інтелектуального, технологічного, інформаційного, інноваційного. В інноваційній економіці системоутворюючими можуть бути тільки високотехнологічні виробництва. Економічні трансформації, формування ринкових засад функціонування економіки істотно розширили можливості розвитку промисловості України, а значить і економічний потенціал. Проте проведені реформи не змінили технологічної багатокладності економіки, досі спостерігається перекис в пріоритетах «технологічного» і «сировинного» сценаріїв розвитку на користь останнього [15, с.5]. В Україні за таким показником, як випуск продукції, п'ятий та шостий технологічні уклади - становлять близько 4%, причому шостий технологічний уклад, що визначає перспективи високотехнологічного розвитку, у нашій країні майже відсутній (менше 0,1%). Близько 58% виробленої продукції припадає на третій технологічний уклад (технології промисловості будівельних матеріалів, чорної металургії, суднобудування, легкої, деревообробної,

целюлозно-паперової промисловості) та 38% - на четвертій. Щодо інвестицій, то маємо такі пропорції: 75% направляються у третій технологічний уклад і лише 20% та 4,5% - у четвертій і п'ятій технологічні уклади відповідно. У технологічній частині капітальних вкладень (технічне переозброєння та модернізація) 83% припадає на третій технологічний уклад і лише 10% - на четвертій [15, с.5]. Отже, структура інвестицій в економіці України не тільки не сприяє прогресивним зрушенням, а й уповільнює їх. Недосконала політика використання національного економічного потенціалу України не сприяє позитивному розвитку економічних процесів. З огляду на існуючі обмеження і загрози внутрішнього та зовнішнього походження (ресурсні, структурні, динамічні, кон'юнктурні), при виборі структурно-галузевих пріоритетів Україні недоцільно повторювати шлях, пройдений розвинутими країнами, що винесли і продовжують виносити виробництво промислових товарів за кордони. Оптимальний шлях розвитку промисловості України полягає у збереженні та ефективному нарощуванні національного економічного потенціалу переважно на власній території та на власній ресурсній базі з урахуванням сучасних екологічних вимог, з достатнім рівнем диверсифікації (за продуктовою і технологічною структурами) та з орієнтацією на визначальний вплив внутрішнього ринку як фактора економічного зростання [16]. Це дозволить зменшити ризики від впливу неконтрольованих зовнішніх факторів на динамічні та структурні параметри промислового розвитку країни. Тому традиційні базові галузі матеріально-сировинного сектора вітчизняної промисловості мають розвиватись і надалі, але тільки на принципово новому техніко-технологічному фундаменті, а також в економічно доцільних та екологічно допустимих межах.

Висновки. Таким чином, можемо сказати, що розглянуті визначення національного економічного потенціалу виявляють різні підходи до розуміння його сутності та структури. Національний економічний потенціал - сукупна здатність економіки країни, її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничо-економічну діяльність, випускати продукцію, товари, послуги, задовольняти суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва і споживання. За своєю суттю національний економічний потенціал визначається сукупністю ресурсів і можливостей суспільства та їх органічною єдністю, що передбачає взаємопов'язаність усіх елементів потенціалу, які доповнюють один одного, а нераціональне використання тільки одного з елементів потенціалу може призвести до виникнення негативних тенденцій у системі в цілому. Для ефективного використання національного економічного потенціалу, потрібно встановити пріоритетність окремих джерел та визначити той елемент, за допомогою якого здійснюватиметься збалансування потреб із ресурсами та підвищити ефективності застосування організаційних та економічних методів управління національною економікою.

Список використаних джерел

1. Національна економіка: Підручник /За ред. проф., к.е.н. П.В. Круша. 2-е вид. - К.: Каравела; Піча Ю.В., 2008. - 428 с.
2. Держава та економічне зростання (концепція державного регулювання відтворювальних процесів в економіці України) / за ред. д-ра екон. наук Кваснюка Б.Є.- К.: Ін-т економ. прогноз., 2001.- 88 с.
3. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: [Монографія] /А.М. Поручник.- К.: КНЕУ, 2008.-352 с.
4. Шумська С.С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки /С.С. Шумська //Фінанси України. – 2007. – №5. – С. 55-64.
5. Грішнова О.А. Людський розвиток: [навч. посіб.] / О.А.Грішнова. – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.
6. Лібанова Е.М. Трансформація державної соціальної політики в контексті забезпечення конкурентоспроможності української економіки / Е.М. Лібанова // Фінанси України. – 2007. - №9. – С. 34-41.
7. Шаульська Л.В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України: [монографія] / Л.В. Шаульська. Ін-т економіки промисловості НАН України. Донецьк. – 2005. – С.93-94.
8. Герасимчук З.В. Фінансова політика сталого розвитку регіону: [Монографія]/З.В.Герасимчук, І.М. Вахович, І.М.Камінська. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 220 с.
9. Герасимчук З.В., Куцай Н.С. Проблеми та перспективи становлення інноваційного потенціалу в регіонах України / З.В. Герасимчук, Н.С. Куцай // Регіональна економіка. – 2010. – №1. – С. 48-52.
10. Національна економіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [В.В. Білоцерківцев, О. О. Завгородня, В. К. Лебедева та ін.]; За ред. В. М. Тарасевича. –К.: Учбова література, 2009. - 280 с.
11. Советский энциклопедический словарь / Гл.ред. А.М. Прохорова. – М.: Сов. Энциклопедия, 1988.
12. Самоукин А.И. Потенциал нематериального производства - М.: Знание, 1991г. – С. 3.
13. Кошелев А.Н. Национальная экономика: конспект лекцій. [Електроний ресурс].- fictionbook.ru > author/anton_nikolaevich_koshelev/.
14. Харченко С.В. Управлінські аспекти забезпечення результативності використання потенціалу підприємства. /С.В. Харченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №8. – С.141-149.
15. Чумаченко М. Г. Перспективи неіндустріальної трансформації економіки України та Донбасу / М. Г.Чумаченко, О. А. Амоша, А.І. Ляшенко // Структурні реформи і трансформації в промисловості: перспективи і пріоритети: тези доп. і повід. Міжнар. наук.-практ. конференції, (Донецьк, 17 грудня 2010р.) / НАН України, Ін-т економіки пром.-ті; Редкол.; О.І. Амоша (відп. ред.) та ін. – Донецьк. – 2010.– С.308.
16. Амоша О. Промислова політика України: концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу /О. Амоша, В.Вишневський, Л. Збарзська //Економіка України. –2009. – №12. – С.4-13.